

1. Una visita en plena tempesta	11
2. Una vil·la en terres de Guissona	37
3. La casa en obres	55
4. La ciutat de Tàrraco és una medusa.....	81
5. Una proposta de matrimoni	105
6. Si tu Pomponi, jo Pompònia	125
7. Cornèlia abandonada	137
8. Néixer i morir	153
9. Plena d'aigua vermella	169
10. Un bell túmul de colors i d'aromes	193
11. Havia guardat mansament tots els meus estris.....	207
Glossari.....	221

1. UNA VISITA EN PLENA TEMPESTA

Picaven a la porta. Com que el fang havia deixat intran-sitables la part baixa del camí de casa i alguns trams de la Via Augusta, vaig suposar que era algú a qui li urgia molt ser atès pel teu fill Juli, l'amo. Tot d'una vaig recordar que ahir, a taula, ell us comentà que havia encarregat al vostre terrissaire un segell nou per a les àmfores de vi que enviaria a Òstia per diferenciar-les de les que envieu a Narbona, i em vaig dir que potser era el terrissaire mateix.

Era tard i els esclaus havien tancat la porta principal. La pluja que queia era tan espessa que no haurien pogut veure res més enllà del pi de l'entrada, ni que, entomant l'aiguat, s'haguessin enfilat a les branques més altes. De cap de les maneres haurien pogut reconèixer que allò que pujava ranquejant pel camí era un carro. El guiava un esclau de l'escultor Àtic de Samos, aquell de mirada salvatge que tan poca confiança ens mereixia. Ben aixoplugat a dins, hi anava el teu gendre, el Muci Pomponi Oreste. Suposo que quan havien arribat a l'entrada, el patrici, contrariat perquè ningú no l'havia sortit a rebre, ordenà a l'esclau que copegés la nostra porta, cosa que féu de mala manera.

Tu, jo i la teva néta Fàbia érem al tablinum vell, l'antic despatx del Tul·li, i recordo que la noia, fingint més avorri-ment del que sentia de debò, copiava versos del Cant XXIII de l'Odissea, cosa que tu li havies suggerit perquè practiqués el grec. La fressa de corredisses que vam sentir després de les batzacades a la porta em corroborà que el Juli no havia previst rebre cap més visita. El teu fill va haver de fer esperar el seu únic soci més temps del que exigeix la bona educació, per poder posar-se una túnica neta, pentinar-se i rentar-se les

mans amb aigua perfumada. En canvi, la seva dona, la Clàudia, com que sempre va empolainada i ben pentinada, de vint-i-una fíbules, vaja, va poder córrer cap al rebedor a saludar-lo, però abans va entrar uns instants al tablinum, tan sols per dir-nos que el Pomponi havia vingut per tractar exclusivament d'un assumpte del local nou d'Òstia amb el Juli i no volien que els destorbéssim, és a dir, que no calia que sortíssim a saludar-lo —tantes paraules per no dir-nos amb franquesa que no volia que ho féssim. No li vam donar importància, tots coneixíem la volubilitat del seu caràcter.

Gairebé al mateix temps que ella tancava la porta del despatx, la Fàbia féu un moviment nerviós del braç, amb tanta mala sort que gairebé tota la tinta que hi havia al tinter li va caure al damunt de la falda. La taca condemnava aquella túnica del millor lli de Tàrraco al calaix dels draps de la neteja. Fastiguejada, potser fent-ne un gra massa, et demanà permís per anar a la seva cambra per canviar-se, cosa que degué fer amb tota la calma de què era capaç —i aquest defecte també li coneixíem tots perquè sovint havíem hagut d'esperar-la fins a la desesperació. Després de deixar passar tres vegades el temps que suposaves que necessitaria per tornar amb nosaltres, empipada, em vas ordenar que l'anés a buscar.

Havia parat una mica de ploure i vaig poder creuar el peristil mullant-me a penes, preguntant a Vesta perquè si tornava el diluvi no m'enxampés sense un sostre. La Fàbia no era al seu dormitori i, com que no volia passar per dins de casa perquè si em topava amb l'amo o amb la Clàudia hauria d'explicar-los què hi feia, vaig sortir per l'entrada principal per resseguir el perímetre exterior de l'edifici fins al jardí, on suposava que trobaria la noia jugant amb la seva gata. Allí tampoc no hi era. L'únic que vaig veure-hi va ser l'ombra negra d'un animaló, a sota del banc de pedra, que desapareixia entre els arbusts.

Jo acabava de sortir de l'empara fosca dels pins i vaig mirar amunt, quan la mà poderosa de Júpiter esquinçava els núvols deixant al descobert el cel més vermell que mai no havia vist, però de seguida el cobrí de nou amb una nova castellera prenyada de pluja. No ho escriuria si no fos perquè em vaig preguntar si allò no era un mal presagi, però vaig pensar que

aquell dia de novembre de l'any 771 AUC no estava previst com a data nefasta, i tot seguit em vaig dir que de cels com aquell n'hi havia i n'hi hauria molts, encara que jo no els hagués vist ni els veiés mai —en aquell temps tenia els ulls sempre fixos en la feina. Vaig recordar que tu m'havies dit alguna vegada que en aquella immensitat inhòspita del cel no hi podien habitar ni déus ni res de res, i com m'esgarriava aleshores de sentir-te renegar!

Les veus exaltades del Juli i del Pomponi em va distreure del record de les teves dissertacions irreverents, i vaig agusar l'oïda per captar de què discutien, perquè si et portava una tafaneria no em costaria tant apaivagar l'enrabiada que segur que hauries agafat perquè havia trigat tant sense que tampoc no t'hagués portat la Fàbia. Però no vaig poder captar res que em servís per fer-me una idea clara de la causa de la discussió. En canvi, sí que vaig sentir amb claredat que el Juli cridava els esclaus perquè acompanyessin el visitant a la porta de sortida. Em vaig quedar de pedra: no voler acompanyar una visita a la porta era gairebé com si l'engegués a fer punyetes, i el teu fill no és descortès, té altres defectes.

Vaig córrer per arribar a temps a la porta d'entrada perquè intuïa que hi hauria més sorpreses, i vaig arribar just per veure una ombra negra que creuava el replà. Caminava d'una manera que em resultava molt familiar, amb passes decidides i fent petits i encantadors saltirons. És una dona, em vaig dir, i quan es tombà cap a mi per amagar-se darrere del pi, on l'esclau de l'Àtic havia estacionat el carro, vaig reconèixer la teva néta Fàbia. Vestia una capa negra llarga fins als peus i duia els cabells ben amagats a sota de la caputxa. Llavors es va obrir la porta de casa i la llum de les torxes que portaven els esclaus il·luminà el replà. El Pomponi i l'esclau el van travessar de pressa i es van enfil·lar al carro. Els esclaus van tancar la porta de casa i jo em vaig quedar a les fosques.

Quan m'hi vaig veure una altra vegada, el Pomponi havia baixat del carro. Estava d'esquena a mi i vaig suposar que parlava amb la Fàbia, però mentrestant el carro s'havia posat lentament en moviment. Alguna cosa estranya que no entenia estava succeint davant dels meus ulls. L'estratagema del carro

havia de voler fer-nos creure que ell se n'anava. Jo maleïa la noia, però no podia imaginar-me què pretenia. Vaig suposar que l'esclau aturaria els cavalls un cop hagués baixat pel primer revolt, on recolliria l'amic i client del seu amo. Seguit a poca distància per la noia, el patrici caminava resolt, arrecerant-se en les ombres dels arbres de la vora del camí, fins que s'aturà, moment que ella aprofità per ventar-li a la galta una bufa que sonà com l'espetic d'una branca que es trenca.

Suposo que si no em vaig amoïnar per ella va ser per l'alegria que em provocà haver vist que, a la fi, un Corneli havia humiliat aquell patrici pretensions que tants maldecaps ens havia provocat. Ell quedà astorat. Però, incapaç de tornar-s'hi, d'una forta estrebada li arrencà alguna cosa, potser una joia, que ella duia al coll. Tot d'una, la Fàbia engegà a córrer camí amunt i vaig suposar que entraria a casa per la portella del jardí. El Pomponi desaparegué camí avall. Amb compte, vaig anar fins on em semblava que ella l'havia bufetejat, i va valer la pena que m'embrutés les mans perquè vaig aconseguir trobar i recollir de terra el mateix collar que ell havia regalat a la teva filla Cornèlia feia disset anys, quan partí cap a Grècia, i que tu, sense encomanar-te a cap déu, havies donat a la Fàbia no feia ni quatre dies. Me'l vaig guardar entre els plecs de la túnica, allà on duc les claus de casa. No va ser fins més tard, quan te'l vaig donar, que no vaig veure que l'ònix blau estava mig partit.

Al tablinum vell, m'esperaves amb tanta ànsia perquè t'ajudés a anar a l'altra banda de la casa que no vas voler sentir parlar de res més. Em vaig lliurar d'un d'aquells renys teus, carregats de bilis i supèrbia, que semblava que tan sols reservaves per a les meves orelles.

—Anem, Medora —em vas dir—. Afanya't! El Juli s'ha tancat amb la Fàbia al seu despatx, al tablinum nou. Vés a saber amb què l'haurà provocat ella, ara. Només ens ha faltat que aquest fill de mala mare del Pomponi se'ns hagi presentat sense avisar.

No vaig gosar dir-te que era molt probable que totes dues circumstàncies estiguessin relacionades. Per la ganyota que vas fer quan vas començar a caminar, arrossegant tots dos peus

i amb l'ajut del bastó, vaig pensar que aviat no sabríem què donar-te per alleujar-te el dolor de les cames. Gairebé acabàvem de fer la —per a tu— llarga travessa per l'atri fins a la part nova de la casa, que els brams del Juli i els plors d'ella, que havíem sentit més o menys esmorteïts mentre ens apropàvem a la porta del despatx nou, cessaren de cop. Davant d'aquella porta ens hi vam anar trobant i apilonant tots els de casa: la Clàudia, la seva esclava Zéuxia, el cotxer Zenó, el Miló i el Talles, altres esclaus i nosaltres dues, és clar. Excepte tu, Terència, tots relacionàvem la visita del patrici amb aquella reprimenda, però més enllà d'això la resta eren tan sols suposicions. Al cap de poc el teu fill sortí, tancà la porta i féu girar la clau amb una parsimònia que ens exasperà.

—Per tots els déus! Què hi feu, aquí? —retrunyí, mirant-nos de fit a fit, pàl·lid. Sens dubte estava trasbalsat, perquè no solia blasfemar.— Marxeu! No vull veure ningú sense fotre res! Ella no sortirà fins que no us n'hagueu anat tots a dormir. Jo mateix m'encarregaré personalment que vagi de dret cap a la seva cambra a descansar, on s'estarà tancada fins que jo ho digui. —Com que la seva dona anava a obrir la boca, li aclarí:— Si vol sopar, ho farà al meu despatx, però el menjar també l'hi duré jo. Jo i ningú altre, m'heu entès? —Mirà la Zéuxia, que abaixà els ulls i es posà vermella.— Pobre del que enxampi desobeint-me! El primer dia de mercat el duré a vendre, encara que l'hagi de cedir per un sesterci! És clar que la culpa la teniu vosaltres —mirà totes les dones—, l'heu consentida massa. A partir d'ara, jo prendré totes les decisions referents a ella, incloses les que tenen relació amb el seu aspecte.

Excepte tu i la seva dona, que el mirava amb una ganyota lleu de burla als llavis, la resta l'escoltàvem astorats i esperàvem que ens expliqués què havia provocat aquell cataclisme. Vaig fixar-me que al Juli li tremolaven les mans i que continuava estant molt pàl·lid.

—És tard. Qui hagi d'anar a banyar-se que corri, perquè no l'esperaré. D'aquí a dues hores heu de ser al llit. Tu també, Zéuxia, i vosaltres, esclaus. Si cal, deixeu la cuina sense recollir. I no vull sentir rondinar ningú, ho he decidit jo i amb això n'hi ha prou!

Plena d'ira, em vas demanar que et deixés al menjador. Volies ser la primera a seure a taula. La Clàudia hi entrà al cap de poc. No havia volgut que la Zéuxia perdés el temps pentinant-la. Tampoc no s'havia canviat de túnica. Tot plegat la feia semblar diferent, més propera a nosaltres. Tan bon punt el teu fill entrà, i encara no havia tingut ni temps d'ajeure's al seu triclini, li vas etzibar:

—Juli, sóc la seva àvia i tinc dret a saber què ha passat. Què li has dit? Estava la mar de bé aquesta tarda! Ningú no té culpa que aquest malparit del Pomponi t'hagi destorbat amb vés a saber quina història de denaris a sis ases! Ja t'ho deia que aquest patrici especulador ens en faria alguna!

Però ell, en comptes de defensar-se, abaixà el cap mansament i s'acomodà a la taula. Quan va estar segur que els plec de la roba no el destorbarien, agafà aire i va dir:

—Ho sabreu en acabat, a les postres, tal com escau a casa de tot bon ciutadà romà. Les formes són importants, no cal que us ho recordi. Sopem, primer.

Et mirava des del meu racó i, per la força amb què serraves les dents, vaig imaginar que et costava molt reprimir uns quants exabruptes. Vas embrutar el plat amb una mica de menjar per no sentir dir a la Clàudia que cada dia menjaves menys. Ella va ser l'única que sopà, i amb gana. Devia pensar que la rabiola d'una adolescent aviciada no era prou per fer-li perdre un àpat. Però el Juli no es va ni prendre la molèstia d'allargar el braç per agafar res. Quan la Zéuxia i una de les criades van enretirar les restes del menjar, demanà que li servissin vi de falern dolç, però, en contra dels costums dels bons ciutadans romans, que abans havia citat omplint-se'n la boca, va servir-vos-en. Esperà que hi féssiu el primer glopet mentre feia lliscar la copa per damunt de les tovalles tot fent-li fer voltes, fins que es decidí a parlar:

—Hi havia una vegada una jove, nascuda al si d'una família benestant, que s'enamorà d'un patrici vingut d'un país llunyà. Es van casar, però ell va haver de tornar a casa seva perquè allí havia ocorregut una desgràcia.

La Clàudia alçà les celles, posà ulls burletes i amagà el mig somriure irònic al vorell de la copa, però tu vas deixar la

teva a taula i et vas posar més dreta. Escoltàvem, resumida, la història d'aquella família que no era una altra que la vostra, que també era la meva perquè ja no en podria tenir cap altra.

—Vet aquí que ell, al cap d'uns quants anys, tornà a casa de la seva esposa, molt més ric que quan partí. Sabia que ella havia mort, però desconeixia l'existència d'una filla. Quan el patrici va saber que la família de la seva dona volia fer arribar els seus vins fins al cor de l'Imperi, s'oferí per ajudar-los.

Feia l'efecte que el triclini de la Clàudia i el teu estaven infestats de formigues, perquè us hi removíeu com si no poguéssiu dissimular la picor que us causaven. Havíeu intentat interrompre'l, però ell havia continuat narrant-vos aquella història, que hauria estat entretinguda si no fos perquè la coneixíem massa bé. La Zéuxia no apareixia al relat, i m'imaginava com devia patir perquè no sabia si allò significava que l'amo havia pres la decisió de prescindir dels seus serveis. S'estava repenjada a la paret del costat de la porta i li veia brillar la suor del front. Tremolava i s'eixugava les mans amb la túnica una vegada i una altra. El Juli es posà dret i tots els ulls el van seguir, també quan s'allunyà de la taula per fer un tomb per l'estança, àmplia i luxosa.

—L'error greu el cometé l'oncle, que, per ambició, però també perquè volia assegurar el futur de la seva família i que visquéssiu amb més comoditats, obrí el corral a la guineu que, com que anava disfressada de xai, no feia por.

La Clàudia explotà:

—Quina mena d'història t'has empatollat, Juli? Que sapiguem, aquí no hi ha hagut cap desgràcia. La noia, vull dir la Fàbia, ja no sé ni què em dic, és amb nosaltres. I ell ha fotut el camp!

—Sí, estimada, ell ha fotut el camp, però profundament dolgut perquè, segons ell, li hem pres el pèl, ens n'hem burlat i ens n'hem aprofitat. Primer venia a demanar-me-la per esposa, i ara la reclama com a filla. Encara que la llei ens doni la raó, què podem fer nosaltres davant de la voluntat d'un patrici ric i amb amics poderosos a Roma?

—Això ja ho veurem! —vas retrunyir, sorprenent-nos amb la força de la teva veu. No sé com, t'havies posat dreta i, mal-

grat que t'aguantaves amb les mans a la taula, semblaves més alta i més jove.— La vas adoptar legalment! Ell no hi era! L'havia abandonada!

—Què és el que t'ha dit exactament el Pomponi? —preguntà la Clàudia. La teva resolució l'havia tranquil·litzada.

—Sembla que ella li parlà dels seus orígens foscos. Devien haver recordat la primera vegada que es van veure, el dia de l'aniversari del naixement de la Cornèlia...

—Ah, sí! Quan va fer la comèdia del sacrifici de la truja i ens va obsequiar amb l'estàtua de la Victòria alada.

El Juli continuà, com si no hagués sentit la seva dona:

—Lligà caps de seguida, però com que volia assegurar-se'n no li va dir res.

—I tu li ho has dit?

—Més tard o més d'hora ho hauria sabut.

—I pensava casar-s'hi?

—Això ha volgut fer-me creure, però em penso que ja sabia qui era ella... Diu que s'ha comprat una vil·la a prop del nou aqüeducte, que pensava reformar-la i donar-la-hi de regal de noces. Hauria estat capaç de continuar la comèdia fins al final, el malparit. Per Júpiter! Com ha pogut utilitzar-la així?

—I ella? —vas demanar tu, ansiosa.

—Ella? M'ha dit el mateix, com si estiguessin d'acord. Per això ens hem discutit. Que l'hem enganyada, que li hem pres el pèl, que ha fet el ridícul més gran de la seva vida. M'ha faltat al respecte, estava fora de si.

—Doncs que n'aprenqui! —vas dir tu—. Haurà de fer moltes més vegades el ridícul al llarg de la seva vida, com tothom. L'art és fer creure als altres que no ens n'adonem. Just ara comença a veure com n'és, de refotut, el món.

—També m'ha dit que li hem robat el pare.

—Això sí que no! —La Clàudia estava indignada.— I tu? Que no ets tu el seu pare a tots els efectes? Quina barra, dir-te això. Si ho vam fer per protegir-la! Què hauria estat d'ella al llarg de tots aquests anys? Demà de matí li diré que m'ho repeteixi a la cara, a veure si en té el valor.

—Juli, d'això que ha passat, tu ets qui menys la pot culpar —vas sentenciar, alçant la veu per damunt de les amenaces de la Clàudia.